

Hovorna.

Rozsudek pro zmeškání ve sporu o rozvod manželství od stolu a lože nemůže býti podkladem pro zavedení řízení za povolení rozluky podle § 17 zákona ze dne 22. května 1919, čís. 320 Sb. (Usnesení 21členného senátu nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 1941, Pres. 978/41.)

Zákonem ze dne 22. května 1919, čís. 320 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství (nadále rozl. zák.), bylo připuštěno, aby manželství rozvedené — ať dobrovolně nebo rozsudkem — bylo lze za jistých podmínek prohlásiti v řízení nesporném dodatečně za rozloučené (§§ 15 až 17).

Hned po jeho vydání se vyskytla odchylná mínění, pokud jde o otázku, lze-li podle jeho § 17 vysloviti rozluku manželství také na základě rozsudku pro zmeškání. To zavdalo podnět k plenárnímu usnesení nejvyššího soudu ze dne 9. února 1921, Pres 163/21, uveřejněnému pod čís. 918 Sb. n. s. a čís. 9 plenárních rozhodnutí, připojených ke generálnímu rejstříku k civilním rozhodnutím II), jež zaujalo k této otázce stanovisko kladné. Jím se řídilo od té doby rozhodování nejvyššího soudu (Sb. n. s. čís. 1711, 2827 a 5189) přes to, že vyvolalo v písemnictví četné úvahy, jež se touto otázkou zabývaly a vyzněly namnoze proti stanovisku jím zastávanému (na př. Hora: Československé právo procesní, díl III, strana 193—194; Rouček-Sedláček: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, díl I. str. 667; Emil Svoboda: České právo 1929, čís. 3, str. 21; Cícha: Soudcovské listy 1921, str. 85 a jiní).

Pozornosti zasluhují tu zvláště odchylná mínění profesorů Dr. Hory a Dr. Svobody, kteří se podle důvodové zprávy právního výboru bývalé poslanecké sněmovny NS. ČSR (Tisk čís. 298, str. 8) zúčastnili vynikající měrou podrobných porad o osnově rozlukového zákona.

I v praxi se projevilo, že postup tímto plenárním usnesením schválený nedává v každém případě záruku, již měl na zřeteli podle uvedené důvodové zprávy (str. 12) zákonodárce při úpravě řízení rozlukového pro nestranné objektivní posouzení věci a rozhodnutí.

Postupující pak změna právního nazírání veřejnosti na zvýšenou potřebu ochrany instituce manželství pro její význam veřejnoprávní v rámci celkové posuzování statusových záležitostí především s hlediska veřejnoprávního vedla k tomu, že jeden senát nejvyššího soudu projevil při řešení konkrétního případu jednomyslně odchylně od plenárního usnesení názor, že kontumační rozsudek o rozvodu nemůže býti základem povolení rozluky podle § 17 rozl. zák.

V důsledku toho přikázal druhý prezident nejvyššího soudu podle § 12, odst. 2 zákona ze dne 16. dubna 1919, čís. 216 Sb. tuto právní otázku k rozhodnutí 21člennému senátu, jenž se usnesl na právní větě v čele uvedené.

Důvody: Nejvyšší soud postavil se v plenárním usnesení ze dne 9. února 1921, čís. Pres 163/21 při výkladu ustanovení § 17 rozl. zák. na stanovisko, že podle tohoto zákonného ustanovení lze povolití rozluku manželství i tehda, byl-li rozvod manželství od stolu a lože vysloven rozsudkem pro zmeškání. Hlavní oporu pro tento názor spatřoval v tom,

že dotčený § 17 nerozoznává, zda rozsudek, jímž byl povolen rozvod, byl vyneseno po kontradiktorním řízení nebo pro zmeškání anebo na základě uznání.* Žádá-li se tam provedení sporu o rozvod, znamená to prý tolik, že bylo o žalobě rozhodnuto rozsudkem. Jde nyní o to, zda tento výklad který podle svého smyslu obrací především k otázce významu skutečností považovaných za zjištění v rozsudku, jímž se jeví spor o rozvod už provedený, odpovídá pravému úmyslu a duchu zákona.

Podle vykládacích pravidla obsaženého v § 6 obč. zák., je hleděti především k vlastnímu významu slov v jejich souvislosti, pak k jasnému úmyslu zákonodárcovu. Pomůckou při tom je mimo to také podnět zákona a jeho účel, což lze nejlépe seznati z důvodové zprávy, pokud z ní vyplývá, z jakých úvah vycházeli zákonodární činitelé. Teprve podle výsledku celého tohoto zkoumání možno dospěti k bezpečnému úsudku o smyslu a dosahu určitého právního předpisu. Bude proto nutné i zde postupovati podle směrnic tuto vytčených.

Proti výkladu § 17 rozl. zák., obsaženému ve zmíněném plenárním usnesení, mluví už samo jeho znění. Především tu třeba poukázati na obsahový rozdíl mezi první a druhou větou tohoto zákonného předpisu. — Kdežto prvá věta obsahuje podmínky, jež vyžaduje zákon k tomu, aby mohlo býti zavedeno řízení o přeměně rozvodu v rozluku („Byl-li soudem pravoplatně vysloven rozvod podle §§ 107—109 obč. zák., a to z některého důvodu uvedeného v § 13 tohoto zákona, může každý manžel, nehledě k předpisu § 15, žádati za rozluku manželství na podkladě provedeného už sporu o rozvod“), ustanovuje věta druhá, jak má soud postupovati v tom případě, když se řízení zavede („Dojde-li soud na základě konaných šetření...“).

K zavedení řízení vyžaduje zákon mimo žádost některého z rozvedených manželů tyto dvě základní podmínky: 1. aby byl soudem pravoplatně vysloven rozvod z některého důvodu rozvodového, který je zároveň důvodem rozluky, a 2. aby byl o rozvodu proveden spor.

V každé z těchto dvou podmínek je stanovena jako náležitost její skutkové podstaty rozdílná právní skutečnost ze sporu o rozvod manželství, a to v první, že byl pravoplatně vysloven rozvod soudem, v druhé, že byl proveden už spor o rozvod. Již to, že byly tyto dvě právní skutečnosti uvedeny vedle sebe samostatně v jedné větě, nutí k rozlišování jejich obsahu. Ten je při prvním pojmu „byl soudem pravoplatně vysloven rozvod“ zcela jasný, je tím míněn pravoplatný rozsudek rozvodový. Pod tento pojem bylo by lze ovšem zahrnouti i pravoplatný rozsudek kontumace, kdyby se v druhé podmínce zavedení řízení nevyžadovalo „provedení sporu“. Jestliže se tu ještě nad to, že se požaduje pravoplatný rozsudek, dále stanoví, že lze „žádati za rozluku manželství na podkladě provedeného už sporu o rozvod“, je tím vyjádřeno celkem zřetelně, že se jako podmínka pro zavedení řízení podle § 17 rozl. zák. nestanoví pouhé vynesení rozsudku jako závěru sporu jakkoliv proběhnuvšího, ale žádá se výlučně právě rozsudek na základě provedeného sporu, t. j. sporu, při němž byly soudem v průběhu pravidelného sporného řízení řádně zjišťovány rozhodné skutečnosti. To ovšem nelze říci při řízení, jež se skončilo rozsudkem vynesným pro zmeškání, neboť v těchto případech se spor skončí právě proto, že v důsledku zmeškání odpadá potřeba jeho provádění. Kdyby bylo zákonodárci stačilo, že tu byl spor o rozvod, nepotře-

*) Pokud jde o rozsudek na základě uznání, opustil již nejvyšší soud zásadu, vyslovenou v důvodech plenárního rozhodnutí, o něž tu jde, že žádá-li se v § 17 rozl. zák. pro vedení sporu o rozvod, znamená to tolik, že bylo o žalobě rozhodnuto rozsudkem (sr. rozh. č. 11498 Sb. n. s.).

boval i při této stylisaci klásti důraz na provedení sporu; stačilo říci „na podkladě sporu o rozvod“. Zvolení rčení má tudíž zřejmě určitý smysl a účel. Zvláštní pojem „provedení sporu“ v civilním řádu soudním sice není vymezen, avšak právě proto je smysl těchto slov pojímati tak, jak se jim obyčejně a obecně rozumí, že se totiž spor skutečně mezi stranami prováděl. Kdyby zákon byl chtěl pod toto ustanovení vskutku zahrnouti i rozsudky bez skutečného provedení sporu, mohl tu přece zcela jednoduše užití znění „na základě rozsudku o rozvod“ nebo „na základě skončeného sporu o rozvod“ aneb mohl pasus tento vůbec vynechati, neboť to, že tu musí býti rozsudek, vyplývá již z předcházejícího předvěti (Byl-li soudem pravoplatně vysloven rozvod podle §§ 107—109 obč. z. . .). To však zákon neučinil. Že to ani nechtěl učiniti, vychází najevo také z druhé věty téhož paragrafu, jež upravuje způsob řízení v této věci, když došlo při splnění podmínek první věty k jeho zavedení. Podle ní zkoumá soud na základě konaných šetření, při nichž se má řídití zásadami řízení nesporného, lze-li dojiti k přesvědčení, že by skutečnosti ve sporu o rozvod najevo vyšlé byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce, kdyby oň bylo bývalo žalováno. Jako v první větě není řečeno jen, že každý manžel může žádati za rozluky na podkladě rozsudku o rozvod, nýbrž žádá se jako další podklad provedený už spor o rozvod, tak ani zde se nemluví o skutečnostech v rozsudku zjištěných, nýbrž o skutečnostech „ve sporu o rozvod najevo vyšlých“. I tu bude třeba použiti pravidla, že je slovům a větám, jimiž zákon mluví, tak rozuměti, jak se jim obyčejně a obecně rozumí, neboť nebyl tu nijak zákonem projeven úmysl, že se jim má rozuměti jinak. Proto skutečnosti ve sporu najevo vyšlé mohou býti jen ty, které byly ve sporu skutečně zkoumány a teprve na základě tohoto zkoumání pak rozsudkem zjištěny. Tomu však tak není při skutkových okolnostech, na nichž je založen rozsudek pro zmeškání (§§ 396—398 c. ř. s.), neboť v tomto případě vůbec žádné skutečnosti ve sporu najevo nevyšly, any byly pouze tvrzeny a zjištění v rozsudku se dalo jen presumpcí podle § 396 c. ř. s. Takto je již slovním rozborem dovoďeno, že se hlavní a významný důraz v obou větách § 17 rozl. zák. klade na provedení sporu o rozvod, t. j. na skutečné projednávání a dokazování okolností pro řešení sporu rozhodných. Tím chtěl zákonodárce vědomě a záměrně zajistiti i pro řízení podle § 17 rozl. zák. co nejvíce bezpečný objektivní, od pouhého tvrzení stran nezávislý podklad pro povolení rozluky, jak to učinil ve sporném řízení o rozluky. Že tomu tak, vynikne ještě více z těchto úvah: Je všeobecně uznáváno, že manželství a rodina jsou základními pilíři státního zřízení. Proto má každý právní stát eminentní zájem na tom, aby byl manželství svazek trvalý a pokud možno nerozlučitelný. V těchto intencích jsou sdělávány i naše zákony, pokud upravují poměry manželství. Je to projevono zřejmě i v ústavní listině z 29. února 1920, čís. 121 Sb., jež v § 126 praví: „Manželství, rodina a mateřství jsou pod zvláštní ochranou zákona.“ Je proto zcela přirozené, že táž zásada byla iž vodítkem také Národnímu shromáždění při usnášení zákona ze dne 22. května 1919, čís. 320 Sb. Byl tomu dán výraz zejména v citované již důvodové zprávě, která i při tom, že doporučovala částečné uvolnění rozluky proti stavu dřívějšímu, přece jen vyzněla v ten smysl, že rozluka má býti přípustitelná jen tam, kde by další setrvání ve svazku manželském znamenalo pro manžely aneb aspoň pro jednoho z nich zkázu aneb újmu jinak nenahraditelnou, aneb, že by svazek manželský odporoval účelu manželství. Uznávaje za správné čelití rozlukám unáhleným a nespravedlivým, zvolil k tomu zákonodárce podle výslovného zně-

ní důvodové zprávy jako prostředek jednak taxativní výpočet důvodů rozluky manželské, jednak úpravu řízení rozlukového, aby bylo zaručeno nestranné objektivní posouzení věci a rozhodnutí nejen o skutečnostech rozluky, nýbrž i o otáče viny na rozkladu manželství (str. 12 důvodové zprávy). Proto přijal i tento zákon pro řízení rozlukové zásadu vyhledávací, jakož i zásadu materiální pravdy, an v § 13, posl. odst. vyslovuje, že ve sporech o rozluku postupovati jest podle předpisů platných o tom, jak vyšetřovati a posuzovati neplatnost manželství (§ 99 obč. zák., čl. VI, čís. 1 uvoz. zák. k c. ř. s., pak dvor. dekr. z 23. srpna 1819, čís. 1595 Sb. z. a n. a min. nař. z 9. prosince 1897, čís. 283 ř. z.), takže se tu uplatňuje v zájmu udržení svazku manželského zásada vyhledávací se všemi svými důsledky. To znamená, že soud musí vésti jednání takovým způsobem, aby byl důvod rozluky nade vší pochybnost prokázán, bez ohledu na shodu manželů nebo doznání jejich a bez použití jakékoliv domněnky, fikce nebo prekluse. Proto také nelze v řízení rozlukovém vynésti rozsudek pro zmeškání (§§ 9 a 10 nař. min. sprav. z 9. prosince 1897, čís. 283 ř. z.), ježto tento je založen jen na zákonné presumpci pravdivosti předsedu žalobcova (§ 396 c. ř. s.) a nikoliv na skutečnostech objektivně zjištěných a materiální pravdě odpovídajících. Platí-li však zásada vyhledávací pro spor o rozluku, pak se od této přísné zásady zevrubného a objektivního zjištění skutečností pro povolení rozluky rozhodných, nezávisele na procesním postupu stran, nemohl a ani se nemíní zákon uchýliti ani při přeměně rozvodu v rozluku podle § 17 rozl. zák.; to vyplývá již z toho, že volil k tomu cestu nesporného řízení, jež je sice schůdnější a vede dříve k cíli, ale kde je, hledíc k ustanovení § 23 zákona čís. 100/1931 Sb. (dříve § 2 nesp. pat.), vůbec plně uplatněna zásada vyhledávací. V důsledku toho nelze si ani dobře mysliti, že by mohl zákon právě v tomto vyhraněně vyhledávacím řízení připustiti, aby soudce budoval svoje rozhodnutí o rozluce na právních domněnkách a fikcích a ne na skutečnostech objektivně a podle pravdy zjištěných, jak by tomu bylo, kdyby podkladem žádosti za povolení rozluky mohl býti také rozsudek pro zmeškání. Bylot by tím také dosaženo pravého opaku toho, co zákonem bylo zamýšleno. Právě přece důvodová zpráva výslovně, že vedoucí myšlenkou §§ 15—17 (přeměna rozvodu v rozluku) bylo mimo jiné zamezení, aby oklikou dobrovolného rozvodu nebyla lehkovážně zaváděna rozluka dohodou manželů. Poněvadž pak ve sporném řízení o rozvod se plně uplatňuje zásada projednací — zásada vyhledávací tu neplatí — a je takto — případně právě podle dohody stran — možno rozvodu docíliti i rozsudkem pro zmeškání, výklad dosavadní by rozluky chtěvé manžely přímo sváděl k tomu, aby pod rouškou takto rozkládaného § 17 rozl. zák. vymohli si rozhodnutí o rozluce, aniž soud mohl zkoumati, jsou-li opravdu dány skutečnosti, jež mají tvořiti zákonem požadovaný rozlukový důvod. Ty musí býti prokázány buďto objektivně přímo v samém sporu rozlukovém, anebo v řízení o rozvod, jež předcházele nesporné řízení o rozluku podle § 17 rozl. zák. Úleva, kterou chtěl zákonodárce stranám v tomto řízení zjednatí, měla záležeti podle jeho projevené vůle (srov. důvodovou zprávu, str. 15) v tom, aby se ušetřilo stranám dvojí trapné probírání nejtímnějších záležitostí rodinných, nad něž bolestnějšího nelze sobě pomysliti, a aby byly uvarovány dvojích nákladů soudních. Nedotčena však musí zůstatí prvá vedoucí myšlenka, t. j. zamezení, aby oklikou dobrovolného rozvodu nebyla lehkovážně zaváděna rozluka dohodou manželů. Posuzuje-li se věc s tohoto hlediska, objeví se v pravém světle i smysl druhé věty § 17 rozl. zák., upravující způsob řízení přeměny rozvodu v rozluku. Práví-li zákon; „Dojde-li soud na základě ko-

naných šetření... k přesvědčení, že by skutečnosti ve sporu o rozvod najevo vyšle byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce, kdyby oň bylo bývalo žalováno...“; má tím zajisté na mysli jen případ, že mohlo býti s úspěchem žalováno na rozluky již při tom, když bylo žalováno na rozvod. Kdyby manžel, jenž se nyní domáhá rozluky, byl na místě žaloby o rozvod již tehdy žaloval o rozluky, bylo by muselo toto řízení býti provedeno podle zásady vyhledávací. Všechny skutečnosti, rozlukový důvod opodstatňující, by tu musely býti objektivně podle skutečné pravdy zjištěny. Z toho je souditi, že právě jen skutečnosti v provedeném rozvodovém sporu zjištěné mohou soudci v nesp. řízení sloužiti za základ pro zjednání si přesvědčení o tom, zda by již tehdy byly odůvodnily výrok o rozluce. Bezpochybnou úlevu poskytl zákon stranám již tím, že připustil z určitých důvodů vhodnosti a účelnosti pro vyslovení rozluky v nesporném rozlukovém řízení — odchylně od rozlukového sporného řízení — jako základ skutečnosti, jež byly zjištěny v rozvodovém sporu nikoli podle zásady vyhledávací, ale podle zásady projednací. Nelze však rozšiřovati tuto úlevu nad meze, jež jsou dány podle toho, co bylo uvedeno, nejen samým zněním zákona, ale nad to i jeho projeveným účelem.

Z těchto důvodů dospěl 21členný senát k zásadě vyjádřené právní větou v čele tohoto usnesení uvedenou.

Dr. S v a č i n a.